

Protestant Theological University

Meester Gerardus Pettinga

Mietus, L.

Published: 19/09/2021

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Mietus, L. (2021). *Meester Gerardus Pettinga: kleine schets van een irenisch mens*. Leo Mietus.

Copyright

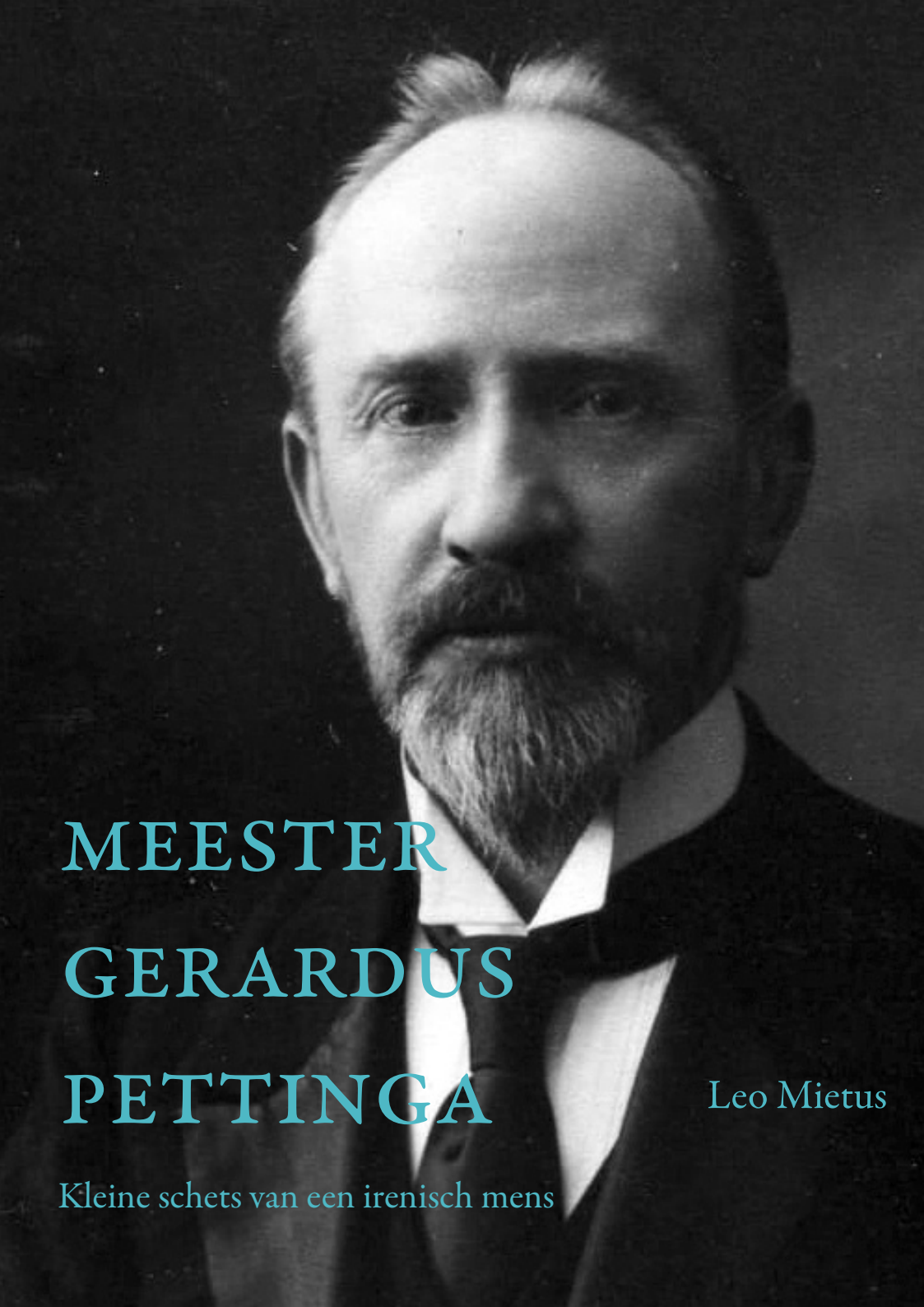
Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-pthu/bibliotheek-pthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

MEESTER
GERARDUS
PETTINGA

Leo Mietus

Kleine schets van een irenisch mens

Meester Gerardus Pettinga

MEESTER GERARDUS PETTINGA

Kleine schets van een irenisch mens

Leo Mietus

DOMUS AXIS

MMXXI

Afbeelding omslag: Foto van Gerardus Pettinga, familiealbum.

© 2021, Leo Mietus, Monnickendam

Vormgeving: Hans Seijlhouwer, De Zaak Haes, Amstelveen.
Drukwerk: Repro VU.

De foto's uit het familiealbum zijn voor deze uitgave welwillend beschikbaar gesteld door Joke Koerselman-Pettinga.

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved.

VOOR MARTIEN PETTINGA

Toen ik Martien in 1999 voor het eerst leerde kennen, bleken er allerlei verbindingen te zijn tussen de kerk waar ik toe behoor en zijn familie. We spraken elkaar tijdens een voorbereidingsbijeenkomst van de kindernevendienst in de Opstandingskerk. We maakten een voorstelrondje en toen ik aan de beurt was om iets over mezelf te vertellen, dacht ik: hoe leg ik de nieuwe predikant uit dat ik geen lid ben van de protestantse kerk in Monnickendam, maar van een kleine geloofsgemeenschap, die de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland heet? Ik ging ervan uit dat hij nog nooit van die gemeenschap gehoord had en dat hij zou denken aan een of andere evangelische sekte. Ik was net begonnen met mijn verhaal, toen Martien mij onderbrak en zei: Ja, maar ik ken de vrije evangelischen. Mijn ouders zijn daaruit gekomen en mijn moeder heeft nog lange tijd heimwee gehad naar die kring. Mijn vader werd hervormd predikant, omdat familieleden hem hadden geadviseerd om daar predikant te worden en niet in de Bond. Wat ook bijzonder is: Mijn vader is begraven op het Zendingkerkhof in Ermelo, achter de Zendingkerk van ds. Witteveen. Je kent die plek vast wel.

Mijn mond viel open van verbazing. Inderdaad, ik kende het Zendingkerkhof en ds. Witteveen. Daar lagen ook de Mooij's begraven en de Winckels. Allemaal mensen, die een belangrijke rol hadden gespeeld in de geschiedenis van de Vrije Evangelische Gemeenten.

Martiens moeder bleek, toen ik haar later leerde kennen, nog een tijdje het plan te hebben gehad om zendingzuster op Samosir te willen worden. 'Samosir' was vroeger een begrip in de Vrije Evangelische Gemeenten. Ze kon, toen ik haar in de Grote Kerk van Monnickendam ontmoette, nog zo het rijtje namen van de zendingmensen op-

zeggen en de plaatsen noemen, waar ze gewoond en gewerkt hadden. Nainggolan, Pangoeroeran, Ambarita...

Gedurende de jaren, dat we elkaar beter leerden kennen, hoorde ik de verhalen over Martiens voorouders, die van vaders en moeders zijde bij de Vrije Evangelische Gemeenten hadden gehoord. Met name de familie van zijn vader bleek er diep in geworteld te zijn.

Nu Martien afscheid neemt van de Protestantse Gemeente Monnickendam en met emeritaat gaat, leek het me passend om uit dank voor alle goede jaren een brochure samen te stellen over zijn overgrootvader, de schoolmeester Gerardus Pettinga, die in Franeker woonde. Voor een bredere studie over de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten toog ik vorig najaar naar Franeker om onderzoek te doen in het archief van de Vrije Evangelische Gemeente, die begin dit jaar is opgeheven. Het archief bleek een schat aan informatie te bevatten en ik vond er ook sporen van Gerardus Pettinga.

Je zult begrijpen, Martien, dat dit een bescheiden werk is, dat ik tussen de bedrijven door heb gemaakt. Ik bied je niet meer dan enkele schetsen, maar hoop je overgrootvader – en je jong gestorven grootvader – toch op een goede manier voor het voetlicht te hebben gebracht. Met dank aan je zus Joke zijn er een aantal foto's in opgenomen uit het familiealbum, die hem nog dichterbij brengen.

Wellicht wekt het je interesse en wil je nog meer lezen over je overgrootvader en andere familieleden uit de Franeker' gemeente, zoals ds. P. van Paassen. Om die reden heb ik de notulen vanaf 1876 tot ca. 1940 gescand. De artikelen, die je overgrootvader schreef en die verschenen in het blad *Ons Orgaan* heb ik ook allemaal gedigitaliseerd. Bij deze brochure ontvang je een usb-stick met al dat materiaal.

Met emeritaat gaan als predikant is een ingrijpende gebeurtenis. Je werd geroepen en geordend in de Nederlandse Hervormde Kerk. Die roeping vervalt niet, al hoef je niet meer te werken in een gemeente. Op zo'n moment – in zekere zin een *rite de passage* – is het goed dat we jouw voorouders in herinnering roepen. In de Afrikaanse cultuur

van Seyi en Funsho is dat heel normaal, in onze geïndividualiseerde westerse cultuur veel minder. Maar we staan op de schouders van ons voorgelacht, zeker ook in de kerk. Mensen, die ons zijn voorgedaan en die ons hebben gedragen door hun geloof en gebeden. We zijn niet alleen en ook al zijn onze voorouders niet meer bij ons, ze zijn er toch altijd op de een of andere manier bij. Met hen gaan we ook in iedere levensfase grenzen over.

Toen de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in 2006 zijn 125-jarig bestaan vierde, las ik op het Zendingskerkhof een gebed voor tijdens een liturgisch moment. Ik stond vlak bij de graven van Witteveen en de Mooij-familie. Jouw moeder was er ook bij en stond bij het graf van je vader, op de plek waar ze nu zelf begraven is. Met dat gebed eindig ik dit woord vooraf:

Dat de levenskracht van voorouders
en de idealen van kinderen
ons dragen.

Dat wij wortelen
in de akker van ons leven;
dat wij voorzichtig
maar onweerstaanbaar
uitgroeien tot wie wij ten diepste zijn.

Dat ons leven
door te snoeien wat dood is
licht krijgt en uitbot.

Dat ons leven
door te geleiden wat vergroeid is
nieuwe kansen krijgt.

Dat wij leven mogen
in verbondenheid

met wie ons voorgingen en nakomen,
met onze geliefden,
die net als wij op weg zijn.

Dat wij leven mogen
in verbondenheid met onze ziel
en luisteren
naar de stem van de stilte.
Dat wij voort mogen gaan op onze weg
En dat vrede ons en onze dierbaren zal vergezellen.

*Zeggen en zwijgen, Oecumenisch
gebedenboek voor alledag, p. 34v.*

Onderwijzer en zangdirecteur

Op 11 mei 1955 verscheen in de *Leeuwarder Courant* het bericht dat Martinus Gerardus Pettinga op 9 mei van dat jaar was geboren. Zijn eerste naam was afkomstig van zijn grootvader, Martinus Pieter Pettinga. Zijn tweede naam was de naam van zijn vader én overgrootvader, Gerardus Pettinga (1867-1944). Martien heeft zijn grootvader en overgrootvader niet gekend. Zij waren, anders dan zijn vader, niet hervormd, maar vrij evangelisch. Beide Pettinga's waren gerespecteerde personen in de kring van de Vrije Evangelische Gemeenten. Gerardus Pettinga was actief in de Vrije Evangelische Gereformeerde Gemeente te Franeker zoals de oorspronkelijke naam luidde.

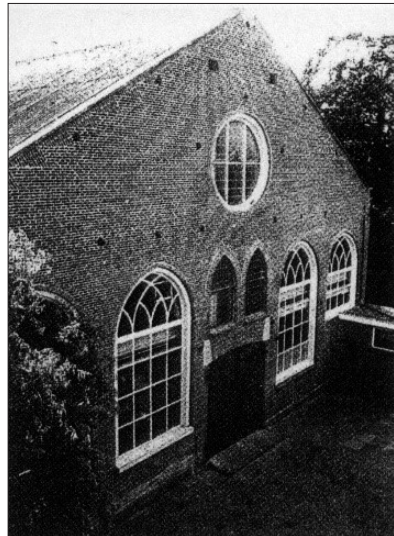
Gerardus Pettinga trad in 1894 in het huwelijk met Elizabeth Cornelia van Paassen (1869-1938). Zij was een dochter van ds. P. van Paassen, die in 1886 vanuit Kapelle in Zeeland naar Franeker was gekomen. Hij leidde de gemeente met vaste hand.

In deze brochure halen we een aantal fragmenten naar voren uit het leven van Gerardus Pettinga, die vooral te maken hebben met zijn 'kerkelijke' activiteiten. Hij was echter naast zijn inzet voor de Vrije Evangelische Gemeente ook actief als onderwijzer van de christelijke school in Franeker. In het *Christelijk Schoolblad* van vrijdag 28 februari 1902 vinden we bijvoorbeeld een weergave van een toespraak die hij hield op een afdelingsvergadering van het christelijk onderwijs. Volgens de verslaggever was Pettinga als tweede spreker aan de beurt en sprak hij over het onderwerp 'Nablijven op school'. In drie stellingen werd zijn betoog samengevat:

1. Het nablijven is en blijft, hoe men 't ook moge aanleggen, een noodzakelijk kwaad.
2. Reduceer het aantal malen, dat ge een recht aan kind en ouders ontnemt, tot een zo klein mogelijk getal.
3. Er zijn overtredingen, waarbij 't nablijven m.i. de *meest* natuurlijke straf is.

De klas van G. Pettinga in 1912 t.g.v. het 50-jarig jubileum van de Christelijke Nationaal School te Franeker. Uit: Corn. S. Boersma, *Kent u ze nog... de Franekers*, dl. 2 (Zaltbommel, 1981), 9.

Kerkgebouw VEG Franeker,
oorspronkelijke situatie.
Archief VEG Franeker.

Dit onderwerp uit 'het schoolleven' lokte volgens de krant 'een aangename en leerrijke discussie' uit. Blijkbaar had Pettinga goed gesproken en gaf zijn thema stof tot nadenken. Het irenische spoor dat hij hier trok, zou hij ook in de geloofsgemeenschap, waar hij bij hoorde, uitdragen. Pettinga was een milde man, die wilde verbinden en die oog had voor mensen. Dat zou ook blijken uit zijn optreden in de Vrije Evangelische Gemeente.

In 1910 komen we Gerardus Pettinga een paar keer tegen in de notulen van de kerkenraad. Zijn naam werd genoemd vanwege het 'directeurschap' van het zangkoor, dat vacant was geraakt. Waarschijnlijk vond men dat een schoolmeester ook wel in staat moest zijn om leiding te geven aan een koor en blijkbaar was Pettinga – net als zijn latere achterkleinzoon – muzikaal en zong hij graag. De kerkenraad was bereid om hem een 'salaris' van f 25,00 te geven, maar hij ging daar niet direct op in. Ds. G. Post, die in die tijd predikant in Franeker was, dacht dat Pettinga het directeurschap misschien wel onbezoldigd wilde doen, maar dat bleek niet het geval. Op 28 april 1911 deelde diaken H.K. Oosterhagen in de kerkenraad mee 'dat door hem aan broeder Pettinga als zangdirecteur uit naam van kerkenraad en koor een som van f 25,00 is ter hand gesteld en er alzo voldaan is aan een vroeger genomen besluit van de broeders voorstanders [= ouderlingen].'

Het zou niet lang duren of Pettinga zou ouderling worden. Zijn eerste vergadering viel op 9 februari 1912. Hij zou tot aan zijn dood in 1944 ouderling blijven en uitgroeien tot nestor van de kerkenraad. Inmiddels verzorgde hij ook af en toe berichten in het landelijke blad van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten: *Ons Orgaan*. Zijn eerste artikel ging over *Anti-Kermisvergaderingen*. Christelijk als hij was, wilde hij zijn steentje bijdragen aan het terugdringen van het kermisvermaak, dat in zijn tijd vaak bedenkelijke kanten had vanwege het drankmisbruik dat ermee gepaard ging. De organisatoren waren echter niet alleen vroom, maar ook praktisch. Je kon de mensen niet alleen maar lokken met preken over de gevaren van de kermis, maar je moest er ook iets naast stellen. Dat deden ze in Franeker heel

slim, want ‘behalve deze samenkomsten, organiseerde het comité op woensdag 4 augustus [1909], de grote feestdag van de kermis, een boottocht naar Terschelling, die begunstigd werd door schoon zomerweer, en waaraan bijna 200 personen deelnamen.’ Zo kon je de mensen nog eens iets anders laten beleven dan de kermis.

Een irenische en betrokken ouderling

Dat Pettinga irenisch dacht en handelde, werd al vrij snel duidelijk in de kerkenraad. In de Bond van Vrije Christelijke Gemeenten (later: Vrije Evangelische Gemeenten) speelden in de eerste jaren van zijn kerkenraadslidmaatschap hoogoplopende conflicten over de plannen rond een gezamenlijke zending van de Bond. De jongere garde was over de oude, tachtigjarige nestor van de Bond, ds. Arend Mooij, heen gevallen. Mooij had namelijk tegen hun zin een brief naar de gemeenten gestuurd, waarin hij vroeg om nog niet te stemmen over een voorstel om tot gezamenlijke zending te komen. Dat was hem zeer kwalijk genomen, omdat hij weliswaar op persoonlijke titel, maar ook als voorzitter van het comité, het landelijke bestuursorgaan van de Bond, had geschreven. De Dordtse Vrije Evangelische Gemeente had daarom voorgesteld dat de Bond ‘eens en voor goed’ zou verklaren dat het zonder tussenkomst van het comité rondsturen van open brieven aan gemeenten ‘*ongeoorloofd*’ was. Pettinga vroeg in de kerkenraad of dit betekende dat dit vroeger dan al zo afgesproken was. Dat bleek niet het geval, ‘waarop broeder Pettinga repliceert dat men dan ook zeer verkeerd gedaan heeft de oude broeder A. Mooij hierover zo hard te vallen.’

Pettinga was niet alleen een ijverige ouderling, die in zijn eerste jaren meer dan eens als waarnemend scriba de notulen schreef, maar hij was ook inhoudelijk betrokken bij de gang van zaken in de gemeente. Zo stelde hij op 27 maart 1914 een vraag over ‘het al of niet voorlezen van het gehele formulier bij het Heilig Avondmaal.’ Hij had uitgezocht of het formulier volgens de statuten van de gemeente in zijn geheel moest worden voorgelezen. Uit navraag bij de ondertekenaars

van de statuten bleek dat niet het geval. 'Broeder Pettinga geeft naar aanleiding hiervan de voorzitter nogmaals in overweging om niet telkens het gehele formulier te lezen; maar meer de mooiste gedeelten te lezen of gedeelten met eigen woorden weer [te] geven.' Ds. Post, die de voorzitter was, was er echter niet uit. Hij vreesde blijkbaar voor bezwaren. De beslissing of Post zich inderdaad meer vrijheid mocht veroorloven werd daarom uitgesteld. Maar van uitstel kwam afstel, want het punt van Pettinga werd niet verder opgepakt.

Ondertussen gaf hij ook blijk van andere kwaliteiten. Hij moet een bewogen en betrokken mens zijn geweest zoals blijkt uit het eerste *In memoriam* dat van zijn hand in *Ons Orgaan* van 1 december 1916 verscheen. Hij schreef over Afke van der Veen, die op 13 november 1916 door een val van de trap plotseling overleed.

We stonden hedenmiddag op de dodenakker. Het stoffelijk omhulsel van een van onze jonge zusters werd aan de kille schoot der aarde toevertrouwd. Hoe vroeg reeds werd dit jeugdig leven afgesneden door de zeis des doods. (...)

Omstreeks vier jaar geleden legde zij eenvoudig en kinderlijk belijdenis af van haar geloof in de Heiland. Sedert die tijd was ze recht gelukkig en tevreden, en kon zij een voorbeeld van getrouwe plichtsbetrachting genoemd worden. 'Nog nooit,' zo werd er het veelzeggend getuigenis afgelegd door hen, bij wie ze in dienstbetrekking was, 'hebben we zulk een trouwe en vriendelijke dienstbode gehad!' In haar jeugdig leven, ze was pas 25 jaren oud, heeft ze haar Heer gediend en zijn Naam beleden door haar daden. En nu...? Reeds heeft ze het woord van haar Meester vernomen: 'Ga in, gij getrouwe dienstmaagd, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten: ga in, in de vreugde van uw Heer!'

Pettinga zou nog vele malen herdenkingsartikelen schrijven over gestorven gemeenteleden. Deze vroege bijdrage tekent al zijn humane betrokkenheid en invoelingsvermogen.

Pedagoog, correspondent en bemiddelaar

Blijkbaar had Pettinga ook de gave des woords, want op 30 maart 1915 werd in de notulen vermeld dat hij een leesdienst hield. Helaas ontbreken gegevens over zijn tekst, maar wel is zeker dat hij dit vaker deed. Een half jaar later, op 29 oktober 1915, werd een kwestie besproken, die Pettinga als pedagoog nauw aan het hart lag. Hij vroeg 'of het leerboekje, dat voor de oudste catechisanten gebruikt wordt, ook als zodanig dienst doet voor de kleinsten.' Er werd naar aanleiding van zijn vraag gesproken over de wijze waarop Bijbelteksten konden worden aangeleerd en welke catechisatieboekjes het meest geschikt waren. Ook enige tijd later blijkt dat de catechese Pettinga's aandacht had. Op 29 augustus 1919 stelde hij de vraag 'waarom de voorzitter wel afkondiging heeft gedaan van de te houden catechisaties voor meisjes en niet voor jongens?' De oorzaak bleek nogal profaan te zijn. De jongens waren in de zomer nog niet bij elkaar te krijgen: 'de één is nog op 't land bezig, een ander aan het werk.' Blijkbaar hadden de meisjes daar minder last van.

Als correspondent van *Ons Orgaan* hield Pettinga de lezers regelmatig op de hoogte van de conferenties, die in die tijd in Franeker en ook in andere Vrije Evangelische Gemeenten gehouden werden. Er kwamen dan predikanten uit verschillende delen van Nederland en er werden bidstonden en meerdere kerkdiensten gehouden. Zo vermeldt hij in het nummer van 1 oktober 1922 een grote samenkomst van de tentzending, die in 1905 was ontstaan onder leiding van de Dordtse vrije evangelische predikant J.J. van Heest. Ook hervormde predikanten zoals F. van Gheel Gildemeester en H.T. Oberman werkten daaraan mee. De centrale figuur was de zakenman en destijds bekende evangelist Johannes de Heer. Pettinga maakte in *Ons Orgaan* melding van de slotsamenkomst, waarbij meer dan duizend personen aanwezig waren. 'Zelfs was de tent geheel gevuld, toen broeder Joh. de Heer op de tweede donderdag, des namiddags te 3 uur een Maranatha-lezing hield over het onderwerp: 'De tekenen der tijden.' Van Pettinga's hand zouden ook in latere jaren uitvoerige verslagen van zendingsbijeenkomsten verschijnen en hij was actief in de commissie

die in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw de ‘Noorder Zendingsefeesten’ organiseerde. Zending en evangelisatie hadden duidelijk zijn hart.

Er waren soms ook moeilijkheden in de gemeente te overwinnen zoals blijkt uit het verslag van de kerkenraadsvergadering van 18 mei 1922. Er waren spanningen over het functioneren van ds. Post. Pettinga werd blijkbaar gezien als degene, die het gesprek in goede banen zou kunnen leiden. Volgens de notulen begon hij met het noemen van twee teksten:

1. Verdraagt elkander in liefde, en
2. Hebt vurige liefde tot elkander.

Hij sprak daarbij de wens uit, ‘dat de liefde het kenmerkende van dit ons vergaderen mocht zijn, en dat alle hartstochtelijkheid uitgesloten mocht blijven.’ Dat nam niet weg dat Pettinga de predikant duidelijk confronteerde. Post zou bedankt hebben voor het ‘leiderschap’ van de gemeente en er waren diverse irritaties. Post leek eerst niet van plan te buigen, zodat Pettinga een pijnlijke conclusie trok. De kerkenraadsleden moesten hun schouders zetten onder het gemeentewerk en Post moest uitzien naar een andere gemeente. Pettinga zei in de kerkenraadsvergadering:

Bid God, dat Hij u een andere plaats als terrein van uw werkzaamheden zal aanwijzen; doe al ’t mogelijke om te komen in een andere gemeente of in een andere u passende werkkring. Wij willen u helpen maar – gezien de 13 jaar, die nu bijna achter ons liggen, waarin wij niet in volle werkelijkheid tot elkaar komen, geloven we, dat het voor beide partijen, voorganger en gemeente, van belang zou zijn, als de weg geleid mocht worden, dat deze partijen in vrede van elkaar konden scheiden.

Post zelf had ook een periode gekend dat hij liever weg wilde uit Franeker, maar achtte het op dat moment toch niet verstandig om op te stappen. Hij beloofde ‘om al het mogelijke te doen om de toestanden

te verbeteren.' 'Ik bekeer mij te geven en geef mij zoveel mogelijk,' zei hij tegen de kerkenraad. De wijze waarop Pettinga het gesprek had geleid, had ongetwijfeld de-escalerend gewerkt, want Post zou zichzelf inderdaad hervinden en pas in 1929 uit Franeker vertrekken. De banden tussen Pettinga en Post waren na die tijd goed en niet zonder milde herinneringen schreef Pettinga over Posts tijd in Franeker, toen deze in 1940 in Apeldoorn overleed.

In de laatste jaren van Post werd het initiatief genomen om ontspanningsavonden te organiseren voor de gemeenteleden. Pettinga schreef erover in *Ons Orgaan* van 1 april 1926. De avonden werden naar het voorbeeld van de Rotterdamse zuster gemeente 'Ontmoetingsavonden' genoemd. Er werd al gauw een afkorting bedacht en Pettinga beschreef hoe dat gegaan was.

Een van de broeders wilde de gewoonte, die tegenwoordig nogal voorkomt, om namen of titels te verkorten en daarvoor dan de beginletters te gebruiken, ook toepassen op de naam ontmoetingsavond, en daarvan maken o.m.a. of oma. Oma heeft graag, zo vervolgde deze broeder, dat er veel bezoek komt, zij wil ons gaarne levenslessen geven, en ons medelen van al datgene, wat lieflijk is en wel luidt.

De oma-avonden werden een begrip in Franeker, waar naast stichtelijke activiteiten ook ruimte voor gezelligheid was.

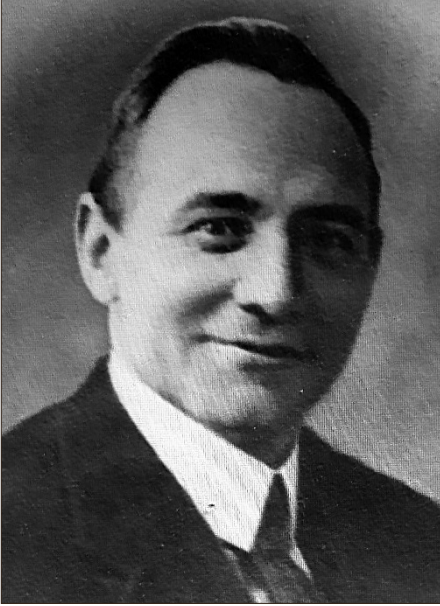
Martinus Pieter Pettinga

Kort voordat Post uit Franeker vertrok, trof Pettinga en zijn familie een groot verdriet. Zijn oudste zoon, die hoofdonderwijzer van de Maranathaschool in Winschoten was, overleed op 33-jarige leeftijd. Martinus Pieter Pettinga was een geliefde persoon in de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten. Hij was onderwijzer geweest in Nijverdal en was het eerste schoolhoofd van de christelijke school, die

gesticht was door de Vrije Evangelische Gemeente te Winschoten. Van de openingsbijeenkomst verscheen een uitvoerig verslag in *Ons Orgaan* van 1 december 1922. Diverse genodigden spraken bij die gelegenheid en ook het jonge schoolhoofd zelf. Volgens het verslag richtte hij zich met name tot de ouders en eindigde zijn toespraak 'met op 't hoofddoel van 't christelijk onderwijs te wijzen, namelijk bewondering in de kinderziel te wekken voor de rijke natuur, voor de daden van grote mannen, bovenal voor de liefde van God en van de Heiland, opdat de bewondering zou mogen leiden tot aanbidding; dan eerst zal 't onderwijs niet te vergeefs zijn geweest.' Op de Maranathaschool zat ook de zoon van de vrije evangelische predikant van Winschoten, Arend Theodoor Mooij. Hij zou later bekend worden als de dichter en schrijver A. Marja. In zijn boek *Tussen de gemaskerden* schreef hij over de school en meester Pettinga:

Van meester Pettinga herinner ik mij uit de school alleen, dat hij prachtig kon vertellen en een zeer correct man was. Toen ik vroeg of ik naar de kraan mocht omdat ik een bloedneus had, zei hij: 'Naar de kraan mag je, maar het is geen bloedneus maar neusbloeding!' Sindsdien durf ik het eerste woord niet meer te gebruiken.

Pettinga's vroegtijdige dood maakte grote indruk in de kring van de Vrije Evangelische Gemeenten. W.S. (Wiltje) Koopmans uit Franeker schreef een impressie van de dienst en de begrafenis in *Ons Orgaan* van 15 april 1928. 'Bij zeer vele Bondsbroeders en zusters was deze sympathieke jonge man een goede bekende en daarom meenden we, dat het goed was in 'Ons Orgaan' een kort woord ter nagedachtenis aan hem te wijden.' Koopmans typeerde Martinus Pettinga als een man, die 'in het betrachten van zijn plicht steeds uiterst correct en serieus was; wat gaf hij zich met al de liefde van zijn hart aan het werk der opvoeding! Als hoofd der Maranathaschool heeft hij getoond een eerste klas onderwijzer te zijn in elk opzicht. Hij stond midden in het volle leven.' In het tweede deel van zijn *In Memoriam* schreef Koopmans:

Martinus Pieter Pettinga, familiealbum.

Familie Pettinga.
Staande
Martinus Pieter
en zittend tussen zijn
grootouders Gerard,
familiealbum.

Op de 'stille zaterdag' stonden we op de dodenakker te Franeker, alwaar het stoffelijk overschot van de geliefde broeder een laatste rustplaats was bereid. – Wat een grote schaar van vrienden uit Franeker, Winschoten en elders zagen we daar, om met de familie de laatste eer te bewijzen aan hem die in zijn leven zovele vrienden had gewonnen. Er heerste een stille, gewijde, heilige stemming, daar bij de geopende groeve; en wij dachten aan Hem, die ook eenmaal op de vooravond van de grote stille zaterdag in het graf was gedaald, maar ook heerlijk was verrezen op de opstandingsmorgen; en die prediking ruiste nu over dit graf en we konden opzien naar Boven en God danken, die ons allen wil leiden door de grafschaduw heen naar het land van volmaakt geluk, waar geen droefheid en geen scheiding meer zal zijn.

Wat werden daar goede woorden gesproken; woorden van waardering, van genegenheid, van liefde, van vertroosting, van blijde hoop. Daarvansprak 'twaarnemendhoofd der Maranathascholen vervolgens de heren H.E. Hommes, voorzitter van het bestuur der Maranathaschool te Winschoten, G. Koolstra, hoofd der MULO-school te Franeker, Ds. G. Post, Ds. M.J. Mooij en Ds. C.J. van Paassen, van Haarlem.

Diep onder de indruk keerden we huiswaarts. Op deze aarde een open plaats. In de hemel een gezaligde thuis. Wij gevoelen mee het grote verlies voor zijn nabestaanden en allen die hem kenden, maar kunnen gemoedigd voortgaan, omdat wij weten en ervaren, dat over graf en dood de opstandingsmorgen heerlijk licht.

Het waren troostende woorden die Koopmans op 10 april 1928 neerschreef, ook al ademen ze een spiritualiteit, die misschien niet meer de onze is. Maar duidelijk is, dat deze hoofdonderwijzer een geliefd en gewaardeerd mens was.

Martinus Pieter Pettinga, Rinske Pettinga-Magré en Gerard, familiealbum.

Gerardus Pettinga met zijn oudste kleinzoon Gerard, familiealbum.

Ds. A. Corstanje

Na het vertrek van Post kwam in 1929 de jonge predikant A. Corstanje naar Franeker. Hij was een begaafde dominee, die Karl Barth bestudeerde en zich ervan bewust was dat politiek-maatschappelijke ontwikkelingen niet buiten het evangelie om konden gaan. Hij werd in zijn Franeker' tijd lid van de vredesbeweging *Kerk en Vrede*, waar prof. G.J. Heering en ds. J.J. Buskes een prominente rol in speelden. Hij werd daar als een belangrijke orthodox-pacifistische predikant beschouwd. Corstanje was zeer belezen en volgens zijn zwager Dolf Unger, die bij zijn zuster en Corstanje in die tijd in huis woonde, 'leerde hij Spaans van de bibliothecaresse op 't Noord om De Unamuno en de Spaanse mystieken in hun eigen taal te kunnen begrijpen.' Pettinga was gesteld op Corstanje, die in zijn eerste gemeente te Oude Pekela tuberculose had opgelopen. Tijdens een van de laatste kerkenraadsvergaderingen die Corstanje bijwoonde, op 5 oktober 1931, werd gesproken over zijn plan 'dit winterhalfjaar al de gemeenteleden persoonlijk te bezoeken. Hij vindt het aangenaam, nu ook lichamenlijk, in staat te zijn, dit te doen, maar zal 't hoofdzakelijk overdag moeten verrichten om zich voor de koude wintermaanden nog wat te moeten ontzien.' Tijdens diezelfde vergadering werd gesproken over het zendingswerk. Corstanje stelde voor om als gemeente lid te worden van de zendingsvereniging. Deze vereniging bestond tot dan toe uit een kring van betrokken leden van de gemeente, maar Corstanje wilde de hele gemeente erbij betrekken. Zijn idee was om ieder lid te vragen wat hij of zij over had voor de zending. 'Als ieder per week slechts één cent geeft, brengen we al een som van ± f70,00 per jaar bijeen.' 't Kan dus gemakkelijk aanzienlijk hoger worden,' meende Corstanje. Pettinga, die actief betrokken was bij het plaatselijke en landelijke zendingswerk, sprak uit, 'dat hij met voldoening deze idee heeft horen uiteenzetten, temeer, waar hij op de Bondsvergadering heeft gezegd, dat hij er op zou aandringen, dat ook in onze gemeente de zendingsarbeid gemeentelijk zou worden verricht.'

Corstanje zou helaas nog maar kort leven. In *Ons Orgaan* van 1 fe-

bruari 1932 meldde Pettinga dat Corstanje naar het St. Bonifatius-gesticht te Leeuwarden was gebracht, 'om door de bestraling van de hoogtezon genezing te zoeken.' Dit mocht echter niet baten en op 14 maart 1932 stierf hij op 29-jarige leeftijd. Pettinga verzorgde een uitgebreid *In Memoriam* in *Ons Orgaan* en memoreerde de toespraken van ds. J. Karelse uit Veendam, die een jeugdvriend van Corstanje was geweest, ds. D.W. Veldkamp uit Leeuwarden en de gereformeerde predikant en zwager van Corstanje, ds. J.P. Unger uit Bruinisse. Deze vertelde dat hij en Corstanje veel aan elkaar hadden gehad. 'Met hoeveel scherpzinnigheid wist Ds. Corstanje over moeilijke vraagstukken, van welke aard ook, zijn gedachten uit te spreken. Hij heeft hier moeten strijden de strijd des geloofs. Wij mogen ons verzekerd houden, dat hij nu behoort tot de triomferende Kerk des Heren.' Ten slotte sprak bij het graf Corstanje's vader uit Goes. Pettinga schreef: 'Kennelijk werd deze broeder gesterkt, om bij het graf van zijn geliefde, oudste zoon te getuigen van de grote genade des Heren, die hem zulk een geliefd kind had geschonken, en van wie hij nu zeker mocht geloven, dat hij was heengegaan naar het huis des Vaders met zijn vele woningen. Wij hebben een levende Heiland, die ons de kracht verleent, om bij de laatste rustplaats van onze zoon Hem te verheerlijken, en om het u allen aan te zeggen, dat bij de Here Jezus Christus uitkomsten zijn, zelfs tegen de dood.' Pettinga zal zich ongetwijfeld herkend hebben in de vader van Corstanje, omdat hij enkele jaren daarvoor zelf bij het graf van zijn oudste zoon had gestaan.

De pacifistische Corstanje had in 1931 op diverse plaatsen een toespraak gehouden over zijn ideeën. Dat had ertoe geleid dat hij in Leeuwarden niet mee mocht doen met een conferentie in de Vrije Evangelische Gemeente aldaar. Dolf Unger schreef daarover:

In de Gereformeerde Kerk toen kon men geen lid van de Christelijk-Democratische Unie zijn en van de NSB. Onbegrijpelijk omdat de CDU voor de mens opkwam en de andere groep de mens verslaafde. In de Vrij Evangelische Kerk was 't anders, maar toch was er oppositie ten opzichte van zijn sociale overtuigingen. En ik herinner me hoe we een avond samen zaten en hij 't ontzaglijk

verdrietig vond dat in Leeuwarden men hem verteld had dat hij maar niet naar een kerkelijke conferentie daar moest komen door zijn werk in de CDU.

Tijdens de gemeentevergadering, die kort na de dood van Corstanje gehouden werd, sprak W.S. Koopmans over 'de rede, verleden jaar door onze dominee te Leeuwarden gehouden omtrent de vredesbeweging.' Hij vond dat de vredesgedachten van Corstanje meer 'wereldkundig' gemaakt moesten worden en hij vertelde dat er gewerkt werd aan een uitgave in brochurevorm. Volgens het verslag van de vergadering was Pettinga daar blij mee. 'De scriba juicht het bijzonder toe, opdat onze geliefde ontslapen Leraar gerehabiliteerd wordt,' stond er in de notulen. Dat was typerend voor Pettinga. De brochure zou inderdaad eind 1932 verschijnen en droeg de titel *Christus' Kerk, Gods Woord, Vredes-Werk*.

Dat Pettinga ongefundeerde oordelen over iemands politieke opvattingen verwierp, bleek ook later. Tijdens de kerkenraadsvergadering van 1 april 1935 ging het over het onderwerp 'Politiek'. Er werd gesproken over de vraag: 'Als 't christelijk socialisme in onze gemeente opkomt, is dat goed of niet?' Er werd stevig over gediscussieerd. Ouderling J. van der Veen vond, dat je iemand niet kon verbieden om van de een of andere christelijke politieke partij lid te worden, 'dus ook niet van de CDU.' Ds. Jac. Verboom, die Corstanje was opgevolgd, wilde zich echter liever van alle politiek in de kerk onthouden. Hij stelde: 'Alle politiek is uit de duivel. Wij moeten geen openlijke oppositie voeren tegen leden, die een dergelijke partij aanhangen. Wij moeten door ons leven tonen, wat wij wensen: geen politiek in de gemeente.' Blijkbaar was hij beducht voor geharrewar en strijd. Ouderling D. Magré dacht daar anders over. Hij wilde met leden die neigden naar het christelijk socialisme in gesprek gaan. Alleen als zij propaganda wilden maken, zouden 'wij er ons *tegen* dienen te verklaren,' meende hij. Als laatste mengde Pettinga zich in de discussie en uit wat hij zei, blijkt dat hij niet hield van oordelen zonder gedegen kennis. Hij merkte op 'dat het niet past om een christelijke partij als

de CDU te diskwalificeren, als we het beginselprogramma van die partij niet eens kennen.' Dat was een wijs woord, wat iets zegt over Pettin-ga's gewetensvolheid en oprechtheid.

Zendingsfeesten en Joden

Met Verboom brak een andere tijd aan in de gemeente Franeker, maar nergens blijkt dat Pettinga het niet goed met hem kon vinden. Verboom was niet begiftigd met de intellectuele capaciteiten van zijn voorganger, maar hij was wel een begenadigd spreker. In meerdere verslagen van conferenties, die Pettinga voor *Ons Orgaan* schreef, blijkt dat hij onder de indruk was van Verbooms prediking.

Verboom was een harde werker en in zijn tijd ontstonden er contac-ten met een 'maranatha-groep' in Minnertsga. Deze werd onder zijn leiding verder uitgebouwd.

Intussen schreef Pettinga uitvoerige verslagen over de 'Noordelijke Zendingsfeesten', waar naast vrije evangelische predikanten ook her-vormde predikanten optraden en christen geworden Joden. Zo ver-meldt Pettinga in 1932 het optreden van de Rotterdamse evangelist Ph. Trostianetsky en in 1933 besteedde hij veel aandacht aan de toe-spraak van de Amsterdamse zendeling P.W. Cohen. Na de Tweede Wereldoorlog zou de Jodenzending als een theologische vergissing worden gezien. Daar was echter in deze periode nog geen sprake van. De zendingsfeesten droegen vooral bij aan liefde voor het volk Israël. Pettinga gaf een vrij gedetailleerde weergave van Cohens toespraak in *Ons Orgaan* van 28 juli 1933. Cohen zei onder meer:

In *mijn* leven heeft het helder geklonken: 'Eerst de Jood en dan de Griek.' De Jood bestralen met het licht van het evangelie is wel onze eerste roeping. Paulus denkt er ook zo over. Hij wil wel verbannen zijn, als hij zijn volk maar kan behouden. Het heil van dat volk gaat hem zozeer ter harte.

Woonhuis van de familie Pettinga, Anna Maria van Schurmansingel 21.
Dit adres wordt vermeld in *Ons Orgaan* 28 (25 aug. 1933) nr. 483, 165.
Historisch Centrum Franeker, collectie R. Strubbe, tussen 1910-1930.

Foto van de kerkenraad van de VEG Franeker t.g.v. het afscheid van D. Magré als ouderling in 1938. Enkele namen zijn door mw. R.L. Pettin-ga-Zwaving handgeschreven bijgevoegd. Ds. Jac. Verboom zit in het mid-den, links van hem D. Magré, rechts G. Pettinga, familiealbum.

Cohen maakte vervolgens duidelijk dat God zijn volk niet verstoten had, maar dat veel Joden inmiddels zonder God leefden. Hij kwam ze tegen op de Amsterdamse markten, waar hij evangeliseerde. 'Onder hen is er bijna niet één, die waarde hecht aan het Oude Testament. Ze zijn godloochenaars geworden; velen van hen propagandisten van het communisme.' Cohen zou hen graag terugleiden naar de God der vaders en hij stelde aan het slot de vraag wat de conferentiegangers zouden kunnen doen voor Israël. Volgens Pettinga wees Cohen met pakkende voorbeelden aan, 'hoe het praktisch christendom ten zegen kan zijn van Gods oude volk.' En hij voegde daar aan toe: 'Iets, wat we allemaal kunnen doen: *bidden voor Israël*.' Hoewel de opvattingen over de Joden als 'propagandisten van het communisme' korte tijd later door Hitler en de nationaalsocialisten op afschuwelijke wijze zouden worden misbruikt, blijkt uit Pettinga's verslag niets van het gif van Jodenhaat. Integendeel, hij leefde vanuit de gedachte dat Gods verbond met Israël onverbrekkelijk was.

Pettinga schreef ook over de Samosirzending in *Ons Orgaan*. De Bond van Vrije Evangelische Gemeenten had sinds de uitzending van Daniël Rijkhoek in 1919 verschillende zendelingen en zendingszusters, die werkten op het eiland Samosir dat gelegen is in het Tobameer, een binnenmeer van Sumatra. Ter gelegenheid van de uitzending van Hetty Fokkema was er een zendingsavond in Franeker belegd. Saar Siderius vertelde daar uitgebreid over Samosir. Veel indruk maakte de inzegening en uitzending van Hetty Fokkema de volgende dag. Zij was opgegroeid in de Vrije Evangelische Gemeente Franeker zoals uit het verslag van Pettinga in *Ons Orgaan* blijkt.

Een nieuw orgel

Pettinga was ook als organist actief in de gemeente. In 1936 moest er een nieuw orgel komen, dat in gebruik zou worden genomen tijdens het zestigjarig jubileum van de gemeente. In *Ons Orgaan* van 13 maart 1936 schreef hij:

Reeds geruime tijd werd er in onze gemeente uitgezien naar een groter orgel, dat beter dan het tegenwoordige de zang zou kunnen begeleiden. Meer dan een halve eeuw heeft ons orgel, dat bij aankoop reeds enige jaren gebruikt was, goede diensten bewezen. Nu kan binnenkort onze wens in vervulling gaan. We zijn daartoe grotendeels in staat gesteld door een paar legaten van wijlen onze geliefde zusters Prinsen, moeder en dochter, terwijl broeder M. Prinsen en zuster G. Alkema-Prinsen het nog ontbrekende bedrag hebben aangevuld.

De familie Prinsen was rechtstreekse familie van Pettinga en de door hem genoemde 'moeder' was zijn zuster, Martha Gerarda Pettinga, die op 30 mei 1935 was overleden.

Blijkens een mededeling in *De Standaard* van 3 april 1936 was aan de elektrische orgelfabriek M. Spiering te Dordrecht de bouw van het orgel opgedragen. Het zou uitgevoerd worden met één klavier en een pedaal. Het was een elektro-pneumatisch orgel, dat vrij modern was voor die tijd.

In de kerkenraadsvergadering van 9 april 1936 werd door ouderling D. Magré verzocht om een punt dat op de voorgaande vergadering van 18 maart 1936 was behandeld alsnog op te nemen. Er was toen gesproken over de inwijding van het orgel en Magré bleek daarvoor een organist van buiten de gemeente te hebben willen uitnodigen. Hij dacht aan 'de heer F. Faber van Bolsward, zoon van mej. wed. Faber, oud-lid van onze gemeente en die nog wel sympathie voor haar gevoelt.' Maar dit viel Pettinga nogal rauw op zijn dak. In het verslag staat:

De organist, broeder Pettinga, vindt dit voorstel minder aangenaam, en had dit *helemaal niet* van broeder Magré verwacht. Deze antwoordt hierop: het is iemand met een diploma en hij kan er eens uithalen wat er in zit. Het weerwoord van Pettinga is: nu, dan kom ik niet op de herdenkingsavond.

De voorzitter [Verboom] zegt: eigenlijk zouden we dan een man als Jan Zwart moeten nodigen; ik ben van plan die avond

een eenvoudig beknopt verslag te geven van de historie der gemeente, maar, vergelijkenderwijs gesproken, zou dan een professor het moeten doen. Neen, we willen een intiem samenzijn hebben, niet-officieel, en hij voelt ook, dat het minder prettig voor broeder Pettinga zou zijn, waarom hij broeder Magré verzoekt, het voorstel in te trekken.

Deze was daartoe bereid. Pikant detail is dat Dirk Magré de vader was van Rinske Magré, die gehuwd was met Martinus Pieter Pettinga, de jong overleden zoon van Gerardus Pettinga. Het was dus een pijnlijk moment in de familie, al is het de vraag of die hiervan geweten heeft.

Het orgel werd ingewijd op 26 maart 1936 tijdens de herdenking van het 60-jarig bestaan van de gemeente. Verboom sprak over Psalm 103 en hij merkte op dat het geen tijd was 'om feest te vieren, maar toch willen wij de weldaden des Heren gedenken.' Vervolgens memoreerde Pettinga in zijn verslag voor *Ons Orgaan* de woorden van enkele andere sprekers en meldde hij de ingebruikname van het nieuwe orgel:

In deze samenkomst werd tevens het ons door de familie Prinzen geschonken orgel in gebruik genomen. Met dankbaarheid en blijdschap in het hart beluisterden we de eerste orgeltonen. Naar we geloven, zal ieder gemeentelid ingenomen zijn met dit instrument, dat meer dan voldoende kracht bezit, om de zang der gemeente te dragen.

Het feit dat Pettinga én ouderling én organist was, leidde later nog tot een opmerkelijk discussie in de kerkenraad. Volgens het verslag van 30 juni 1938 vroeg Verboom aan Pettinga, wat hij voortaan dacht te doen:

... in de ouderlingenbank plaats nemen of verder als organist te willen fungeren. Opgemerkt wordt, dat vele leden der gemeente het prettig vinden, dat broeder Pettinga in de bank der ouderlingen zit. 'Het is wel een opoffering voor mij,' aldus broeder Pettin-

ga, 'maar ter wille van de broeders en zusters zal ik dan voortaan in de ouderlingenbank plaatsnemen.'

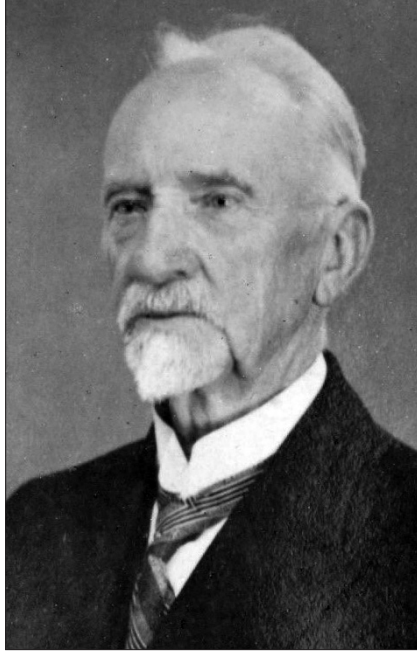
Er werd ook nog overlegd over de andere organisten. Broeder W. Bouma, die het orgel had bespeeld tijdens een periode van afwezigheid van Pettinga, kon niet aan de kant gezet worden. Daarom werd Bouma gehandhaafd naast 'broeder v.d. Bovenkamp'. Zij zouden op zondagen elkaar afwisselen. 'Pettinga zal dit met beide vrienden bespreken. Als Bovenkamp speelt, kan Bouma mee collecteren,' staat er in het verslag.

Weduwnaar en oorlogsjaren

In datzelfde jaar, op 15 oktober 1938, werd Pettinga weduwnaar. Elizabeth Cornelia Pettinga-van Paassen overleed op 69-jarige leeftijd te Leeuwarden blijkens de rouwadvertentie in *Ons Orgaan*. Daar werden naast Gerardus Pettinga, ook zijn schoondochter R. Pettinga-Magré en haar kinderen Gerard en Akke genoemd. Onder hun namen stonden de namen van Pettinga's andere zoon en diens vrouw en kinderen: P.J. Pettinga, P.M.W. Pettinga-Ijsseling, Ellie, Paul en Martha.

Na het overlijden van zijn vrouw bleef Pettinga op zijn post in de gemeente en schreef hij weer geregeld voor *Ons Orgaan*. Vanaf begin oktober 1939 verscheen er ook een gestencild gemeenteblaadje, waar Pettinga vermoedelijk ook bijdragen voor leverde. Vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vertrok Verboom naar Utrecht en raakte de gemeente vacant. De schok van het uitbreken van de oorlog werd ook in Franeker gevoeld. In een serie van berichten over de toestand in de gemeenten verzorgde Pettinga een mededeling over Franeker. In *Ons Orgaan* van 15 juni 1940 schreef hij:

Zaterdag 11 mei 1940 werd ons stadje door de Duitsers bezet. Geen incidenten. Uiterlijk leek alles nogal rustig, maar innerlijk vermenigvuldigden zich de gedachten omtrent de toestand van

Gerardus Pettinga op oudere leeftijd,
familiealbum.

onze strijdende jonge mannen en die van onze families in onderscheiden plaatsen.

Pinksterzondag hielden we in de namiddag een gezegende bidstond. Verademing door de capitulatie. Allengs kwamen goede berichten binnen. Zondag 19 mei was reeds bekend, dat onze jonge broeders allen gespaard waren gebleven. Onze gebeden heerlijk verhoord. 's Namiddags dankstond. Wat een dankbare harten. De naam des Heren werd geprezen. Vele harten moesten zich uiten in warme dank aan de Heer. Op enkelen na zijn onze jonge mannen weer teruggekeerd. Een van hen verkeert nu nog in krijgsgevangenschap in Duitsland. We blijven hun terugkomst biddend verbeiden.

Verboom werd opgevolgd door zendeling A. Breet, maar dat bleek een ongelukkige keuze. Hij begon op 15 september 1940 met zijn werk, maar er ontstonden al spoedig spanningen. In het jubileumboekje van de Vrije Evangelische Gemeente Franeker uit 1976 wordt vermeld dat er na verloop van tijd een 'groep Breet' ontstond, die eigen kerkdienstdiensten ging houden in een ander gebouw. Daar kwamen veel mensen op af, die met de Duitsers sympathiseerden. Later bleek dat Breet 'relaties had aangeknoopt met personen uit NSB-kringen.' Pettinga moest daar niets van hebben en hield gedurende een bepaalde periode brieven van het comité, die over Breet gingen, voor diens sympathisanten in de kerkenraad weg. Zo stond in het verslag van de kerkenraadsvergadering van 17 juni 1941, dat Pettinga door ouderling D. Lodewijks beschuldigd werd 'dat hij [=Pettinga] niet meer, zoals vroeger, de ingekomen stukken aan *al* de leden van de kerkenraad ter inzage geeft, en juist die leden uitzondert, welke broeder Breet absoluut willen handhaven.' Maar Pettinga was niet bereid die beschuldiging te aanvaarden. Uiteindelijk werd afstand genomen van Breet. Door deze hele geschiedenis hing het voortbestaan van de gemeente aan een zijden draadje en het was onder andere aan Pettinga te danken, dat de zaak niet verder escaleerde.

Meditaties

In deze moeilijke periode verschenen er enkele meditatie van Pettinga in *Ons Orgaan*. Treffend is dat de eerste verscheen onder de titel *In alle dingen verzocht*. De overdenking was geschreven naar aanleiding van Hebr. 4:15. Pettinga wees op de ellende in de wereld. 'Ellende van allerlei aard, lichamelijke en geestelijke. Ellende door eigen schuld, of ons door anderen aangedaan. Ellende door eigen leed, en ook door 't zien lijden van anderen.' Hij noemde ook het lijden door oorlogen en geweld, al vermeed hij het woord 'oorlog' en wilde hij – wellicht uit voorzorg – niet de indruk wekken dat het hem uitsluitend om de Tweede Wereldoorlog te doen was. 'Hoe gruwelijk is toch de mensenslachting door de moderne wapenen. Welk een lijden van de

gewonden en de stervenden. Welk een leed van zovele ballingen, die voortgedreven worden, ver van huis en hof. Men hoeft waarlijk niet sentimenteel te zijn om de aarde een tranendal te noemen.' Maar dan stelt hij de vraag wie troost kan bieden en stelt Christus centraal. Dat is voor hem geen goedkope troost.

De gelovige komt ook eenmaal in het dal der doodsschaduw. Dan wordt het ook hem bang, want de dood blijft een schrikwekkende vijand. Maar dan mag hij zich vastklemmen aan zijn Heiland en Verlosser, die ook de vreze des doods doorworsteld heeft, en wel met helderder bewustzijn dan enig mens vóór of na Hem, daar zijn geest niet vertroebeld was door de zonde. Ja, Jezus heeft ook de doodsvreze gekend, toen Hij intrad in Getsemane. Hij heeft ze gekend, toen Hij het uitriep aan het kruis: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?' Nu kan Hij de zijnen in de ure des doods terzijde staan en hen doorleiden door de donkere tunnel en hen voeren in de eeuwige lichtstad.

In een andere meditatie schrijft hij over *Vrijheid en gebondenheid* naar aanleiding van een woord van Paulus: 'Die mij oordeelt, is de Heer' (1 Kor. 4:4b). Uit deze bijdrage spreekt veel mensenkennis. Hij begint met erop te wijzen dat het oordeel van anderen over onze 'persoon, over ons werk of over een bepaalde handeling door ons uitgevoerd,' ons in de regel niet onbewogen laat. De gebeurtenissen in de gemeente klinken door als hij vervolgens schrijft:

Als een ongelovige ons met zijn haastig oordeel onaangenaam stemt, doet het ons niet zoveel pijn, als wanneer een van onze broeders of zusters een smet op ons leven werpt. Dat is wel heel smartelijk en het zou ons de vrede en de blijdschap kunnen roven. Maar... als wij vrij uitgaan en ons onschuldig weten aan hetgeen, waarvan men ons verdenkt, kan ons hart het dragen, wetende: 'Die mij oordeelt, is de Heer'.

Ongetwijfeld zullen de lezers van *Ons Orgaan*, als zij op de hoogte

waren van de conflicten in Franeker, Pettinga's woorden begrepen hebben. Pettinga laat vervolgens zien hoe Paulus omging met oordelen van anderen:

De apostel Paulus was zeker ook niet gans ongevoelig voor hetgeen anderen, met name de broeders van hem zeiden. Dat hij in zijn brieven daaraan zo menigmaal de aandacht wijdt, bewijst het. En toch – dat mensenoordeel heeft voor hem slechts een betrekkelijke waarde. Hij, de apostel, geroepen niet van mensen, of door een mens, is zich ten zekerste bewust – en die bewustheid beheerst geheel zijn leven – dat hij ten slotte rekenschap moet geven aan degene, door wie hij geroepen is. Daarom werpt hij, als 't er op aankomt, alle mensenoordeel op zij, en gaat de weg, die hij bij het licht van de Geest voor zich ziet.

In zijn laatste overdenking, die in *Ons Orgaan* van 15 januari 1942 verscheen, mediteerde Pettinga over Klaagliederen 3:23: 'Uw goedertierenheden zijn alle morgen nieuw, Uw trouw is groot.' Hij schreef:

De profeet Jeremia beschrijft in dit boek de treurige toestand van het Joodse land en volk, de jammerlijke verwoesting van het koninkrijk van Juda en van de stad Jeruzalem. Hij bekent het hoe het volk door zijn zonden deze straf verdiend heeft. Maar – 'het zijn de goedertierenheden des Heren, dat wij niet vernield zijn, dat zijn barmhartigheden geen einde hebben.'

Integendeel: 'Zij zijn alle morgen nieuw, Uw trouw is groot.' – Wij zouden eigenlijk verwachten, dat de profeet gezegd zou hebben: 'onze zorgen, onze klachten, onze zonden zijn elke morgen nieuw.' Maar er staat: 'Gods goedertierenheden zijn elke morgen nieuw.'

Dit ondervond ook David, die in Ps. 30 getuigt: 'Want een ogenblik is er in zijn toorn, maar een leven in zijn goedertierenheid.'

Elke dag brengt zijn eigen zorgen en moeiten, zijn vragen en behoeften mee. Doch – zijn deze elke morgen nieuw, de goeder-

tierenheden Gods zullen het ook zijn. De rivier Gods is vol water. Onuitputtelijk is de volheid van de goedgunstigheid van onze hemelse Vader. Dieper en breder dan de stroom van onze behoeften, die zijn oorsprong vindt hier op aarde, is de stroom van Gods liefde en genade, die zijn oorsprong vindt in de hemel.

Welk een troostrijk slot heeft dit 23ste vers: 'Uw trouw is groot.'

Na al de klachten over de ellendige toestand van 's Heren volk en over de spot der vijanden, troost de profeet zich met de wetenschap: Gods barmhartigheden en goedertierenheden zijn oneindig, en met de genadige verhooring Gods.

'Uw trouw is groot.'

Het is niet ondenkbaar dat Pettinga in deze overdenking zich impliciet uitspreekt over de Joden in zijn eigen dagen. Hoewel de meeste Joden toen nog niet weggevoerd waren en de eerste verplaatsingen naar Amsterdam nog moesten plaatsvinden, is het opmerkelijk dat hij de beloften aan het volk Israël centraal stelt. Hij kon toen nog niet weten wat er later zou gebeuren en hoe de Joden massaal gedeporteerd en omgebracht zouden worden. Hij liet in elk geval zien hoe diep geworteld hij was in het geloof van Israël in een barmhartige God.

Laatste woorden

In de loop van 1942 kon *Ons Orgaan* niet meer verschijnen en werd een mededelingenblaadje naar de gemeenten gestuurd. In het blaadje dat na 20 februari 1943 verscheen, staat een *In Memoriam* van Pettinga over D. Magré, de schoonvader van zijn overleden zoon. Hij schreef over hem:

God had hem begiftigd met een helder verstand, en door naarstig onderzoek had hij een diepe blik in de waarheden der Heilige Schrift verkregen. Lange tijd heeft hij onze gemeente trouw gediend, eerst als diaken en later, van 1913-1937, als ouderling. Veel van zijn tijd heeft hij gewijd aan huisbezoek. Hij voelde daar veel

ONS ORGAAN

15 JANUARI 1942
35e jaargang, No. 693

Versijnt den 1en en 15en
van iedere maand

Redactie-bureau:

VRIESEWEG 36 - DORDRECHT

Administratie:

E. W. ENID - APELDOORN

Sorenschweg 7 - Girs 57804

Abonnementprijs (bij vooruitbetaling) per half jaar f 1.25; Ned. bodk f 1.25; Buitenland f 1.50 — Advertentieprijs per regel 10 cents

Uitgave van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland

REDACTIE:

Dr. C. J. HOEKENDIJK, Dr. J. LIJSENBERG, Dr. P. J. MIETES, Mevr. J. WINCKEL-v. HEEST

OVERDENKING

Uwe goedertierenheden zijn allen morgen
nieuw, Uwe trouw is groot.

Klaagl. v. Jer. 3:23

De profet Jeremia beschrijft in dit boek den twaalfden toestand van het joodische koninkrijk van de koninklijke verwoesting van het koninkrijk van Juda en van de stad Jeruzalem. Hij bekent het, hoe het volk door zijn zonden den afval verdorven heeft. Maar — het zijn die goedertierenheden des Heeren, dat wij niet verzadigd zijn, dat Zijn barmhertigheden geen einde hebben.

Integendeel: Zij zijn allen morgen nieuw, Uwe trouw is groot. — Wij zouden eigenlijk verwachten, dat de profet gezegd zou hebben: „omze zcrgen, omze klachten, omze zonden zijn elken morgen nieuw.“ Maar er staat: „Gode goedertierenheden zijn allen morgen nieuw.“

Dit ondermaats ook David, die in Ps. 30 gezegt: „Want een ogenblik is er in Zijn loom, maar een leven in Zijn goedertierenheid.“

Elke dag brengt zijn eigen zorgen en moeiten, zijn vragen en behoeften mede. Doch — zijn diese eden morgen nieuw, de goedertierenheden Gode zullen het ook zijn. De rivier Oeda is vol water. Onuitputtelijk is de volheid van de goedertierenheid van onzen hemelchen Vader. Diepen en breeder dan de stroom onzer behoeften, die zijn oorsprong vindt hier op aarde, is de stroom van Gode lieide en genade, die zijn oorsprong vindt in den hemel.

Wiek een traagrijk soot heeft dit 23ste vers: „Uwe trouw is groot.“

Na al de klachten over den ellendigen toestand van 's Heeren volk en over den ept der vijanden, troost de profet zich met de verheerlijking Gode barmhertigheden en goedertierenheden zijn oetendig, en met de genadige verhooring Gode.

„Uwe trouw is groot.“

Heest izakki dat niet diewijls oedervonden? En omdat het de ervaring is van den profet, moet hij het wel utsprieken met dankbaarheid in zijn hart: „Uwe trouw is groot.“

„O Heere, Uwe trouw is groot in het volbrengen Uwer beloften.“

Was dat elaco in de dagen van Jeremia, het mog en kan ook onze betuiging zijn: „Indien wij ontrouw zijn, Hij blijft getrouw, Hij kan Zichselven niet verdoenen.“

Zijn wij nog diewijls ontrouw, doordien wij Hem niet standvastig omringen en behelgen, of niet ten volle betrouwen op Zine beloften, Hij blijft getrouw, Hij kan niets doen, dat in strijd is met de volmaaktheid van Zijn wezen.

De kracht en genade des Heeren houde ons standvastig in het geloof. De Heer maakt Zijn woord waar; Hij doet Zijn beloften gestand. Dat wij ons dan volkomen aan Hem toevertrouwen.

G. PETTINGA.

MEDEDEELINGEN

CONFERENTIES.

Zaterdag 25, 26, 27 Januari.

Zondag 28, 29 Januari.

Den Haag 3, 4 en 5 Maart.

Nog eenige dagen is er gelegenheid het abtommensgeld te zenden. Na 23 Januari gelieve men f.45 gereed te houden voor de postverzending van het eerste halfjaar.

A.W.M.

VAN HET CURATORIUM.

Op 19 December jl. legde Br. Heest Postma met gunstig gevolg zijn candidaten-examen of tegenerer het Curatorium, in het bijzijn van Comité-gecommitteerden, zoodat hem het predicaat van „Theol. Candidaat“ kon worden verleend.

Wij wenschen ook langs desen weg onzen broeder van harte geluk met het bereikte resultaat en bidden hem ook verder 's Heeren omnibaren zegen toe tot het bereiken van het begerede doel.

Br. Postma dient op 1 oogenblik, naar ons mededeeldt wordt, met veel zegen de gemeenten in het Land van Cotland, Zips onzes in: den Heere, Heer H. Postma, Theol. cand., C. 89a, Cotland (Z. VI).

VAN VLIET, secr.

Overdenking over Klaagl. 3:23, *Ons Orgaan* 35 (15 jan. 1942) nr. 693.

voor. Op de gemeentelijke bidstonden ontbrak hij bijna nooit, en dan werden wij vaak getroffen door zijn bijzondere gebedsgaven. 27 december 1886 heeft hij belijdenis van het geloof afgelegd in het midden van de gemeente en hij heeft die belijdenis door Gods genade bevestigd door een wandel in de vreze des Heren.

Het zou Pettinga's laatste *In Memoriam* zijn, hoewel hij nog bijna twee jaar lang trouw ouderling en nestor van de gemeente zou zijn. Vanwege de stagnatie van de opmars van de geallieerden verscheen

het mededelingenblaadje van de Bond in de laatste periode van de oorlog slechts sporadisch. Zo kwam het dat een bericht over het overlijden van Pettinga op vrijdag 3 november 1944 pas in de mededelingen van 1 februari 1945 verscheen. In het bericht werden woorden uit zijn laatste meditatie voor het gemeenteblaadje van Franeker aangehaald. Pettinga had naar aanleiding van de tekst ‘Ook zal God het goede geven’ (Psalm 85:1a) geschreven:

Wij lezen aldaar onder meer: God geeft het goede. De waarborg, het onvernietigbare onderpand, dat God het goede geeft en geven zal, is de zekerheid, dat Hij het allerbeste gegeven heeft. Hij, die zijn eigen Zoon ons gegeven heeft, zal Hij ons niet alle dingen schenken? Zo zij de ziel van zijn kinderen gerust! Zij dit ons gelovig vertrouwen, ook voor de toekomst!

Hij was op die derde november nog bij de kerkenraadsvergadering geweest en ‘nam als steeds deel aan de bespreking, op de rustige wijze, die wij zo goed van hem kenden. Opgewekt kwam hij thuis, in de beste welstand; enkele ogenblikken later was hij niet meer, ‘want God nam hem weg’, stond er in de mededelingen. In de notulen van de kerkenraad is een *In Memoriam* te vinden, dat waarschijnlijk in Franeker zelf werd verspreid. Het luidt als volgt:

In Memoriam

[23 jan.] 1867 – 3 november 1944.

Zaterdagmorgen 4 november ’44 ging een droeve mare door onze gemeente, dat ons aller beminde broeder G. Pettinga vrijdagavond 3 november plotseling door de Heer werd opgenomen in heerlijkheid.

Wij hadden nog een goede kerkenraadsvergadering deze vrijdag gehad, waarbij onze broeder nog goed en wel aanwezig was.

Na slechts enkele minuten thuis zijnde, zonder enig teken van onwel zijn te bespeuren, werd plotseling dit werkzame leven afgesneden. Het was met hem als met Henoeh, waarvan wij zo treffend lezen: Henoeh wandelde met God, en hij was niet meer!

Wij kunnen het ons ternauwernood realiseren, dat wij het ook in de kerkenraad en gemeente zonder hem moeten doen.

Trouw en liefde waren de kenmerken van geheel zijn leven.

Wat verliest onze gemeente veel, ja zeer veel in deze broeder.

Ca. 35 jaren mocht hij het christelijk schoolonderwijs dienen als vrije evangelische onderwijzer aan onze Christelijke Nationaal School, en de kinderen die de liefde van zijn hart hadden heenwijzen naar de Goede Herder.

Jarenlang mocht hij zich geven aan de zondagschoolarbeid, jaren als ouderling, eveneens vele jaren als organist en scriba van de kerkenraad. Tevens was hij president ouderling bij vacatures. Vooral bij de laatste vacature was het geen gemakkelijke taak als president te fungeren.

Moet ik nog gewagen van zangdirecteur 'Meester Pettinga', leider van vergaderingen, redacteur van ons gemeentelijk maandbladje, correspondent 'Ons Orgaan' enz.

Bij dit alles willen wij niet aan mensenvergoding doen, doch onze hemelse Vader dankbaar zijn voor het vele goede ons in broeder Pettinga geschonken.

Dinsdag 7 november was om 2 uur een rouwdienst in de kerk. Naast familie en genodigden waren zeer veel leden en vrienden der gemeente aanwezig om deze plechtigheid bij te wonen.

Na het votum en zegen las ds. Postma Psalm 90, en sprak naar aanleiding van het woord van Job. De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen, de naam des Heren zij geloofd; een woord van *dank, troost en bemoediging*.

Onder het orgelspel 'Veilig in Jezus' armen' werd de kist uitgedragen en werd het stoffelijk omhulsel grafwaarts gedragen.

Wij willen niet eindigen met een R.I.P. Rust in vrede, doch tot weerziens en bij Jezus, die voor ons dood en graf overwon.

Halleluja.

Met dit *In Memoriam* werd Pettinga op waardige wijze herdacht. Dat hij er niet meer was, is direct zichtbaar als je het handschrift van de notulen ziet. Jarenlang verzorgde Pettinga in keurig handschrift de

notulen. Ze waren goed uitgewerkt en de formuleringen waren met zorg gekozen. Schrijffouten kwamen bijna niet voor. De scriba die na hem kwam, had een slordig handschrift en schreef niet foutloos.

Met Pettinga had de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in 1944 een irenisch mens verloren, die indruk maakte. H. Postma, die als jonge predikant Pettinga in Franeker nog had leren kennen, ontmoette tijdens de viering van het 125-jarig jubileum van de Bond in Ermelo mw. R.L. Pettinga-Zwaving, de vrouw van ds. Gerardus Pettinga, die een kleinzoon was van Gerardus Pettinga uit Franeker.

Grafsteen van Gerardus Pettinga en zijn vrouw op het kerkhof in Franeker.
Het graf ligt tegenover het graf van hun zoon Martinus, familiaalbum.

Toen Postma mevrouw Pettinga in het oog kreeg, was er een hartelijk weerzien en sprak hij na zoveel jaar nog steeds met groot respect over 'Meester Pettinga'. Zo blijft ook deze voorvader met ons meegaan, zowel in de familiekring van de Pettinga's als in die van de Vrije Evangelische Gemeenten. Pettinga behoort tot die gemeenteleden, die in hun leven de waarde van het algemeen priesterschap der gelovigen hebben laten zien. Waar zou de kerk zijn zonder de inzet, het geloof en de liefde van mensen zoals hij? Zo mogen we aan het einde van deze korte schets het klassieke woord uit het boek der Spreuken ook op hem toepassen: 'De *gedachtenis* van de rechtvaardige zal tot zegen zijn' (Spr. 10:7).

KLEINE BIBLIOGRAFIE

van artikelen en bijdragen van G. Pettinga voor *Ons Orgaan*.
Periodiek van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten
in Nederland.

Pettinga ondertekende zijn artikelen met G. Pettinga of G.P. Soms voegde hij Franeker of Fr. bij. Er zijn ook artikelen tussen 1909 en 1944 verschenen vanuit de Vrije Evangelische Gemeente Franeker, die niet zijn ondertekend. Deze zijn niet in onderstaande lijst opgenomen, omdat niet met zekerheid is vast te stellen of Pettinga de auteur is.

Vanaf oktober 1939 verscheen er een gemeenteblad van de VEG Franeker, waarin Pettinga vermoedelijk regelmatig publiceerde. In de oorlogsjaren zijn enkele meditaties van hem opgenomen in *Ons Orgaan*, die waarschijnlijk afkomstig zijn uit dit blad. Het is mij niet bekend of de vroege jaargangen van het gemeenteblad bewaard zijn gebleven.

De artikelen van Pettinga hebben meestal geen titel, maar verschenen onder het kopje 'Franeker' in een rubriek met mededelingen uit de verschillende Vrije Evangelische Gemeenten. In de lijst zijn deze stukken aangeduid met het woord 'Mededelingen vanuit Franeker'. De inhoud wordt vervolgens kort aangeduid.

Aan het einde van de lijst met artikelen van G. Pettinga worden nog twee artikelen vermeld, die handelen over zijn zoon, M.P. Pettinga. Voorts worden enkele nummers van *Ons Orgaan* vermeld, waarin rouwadvertenties te vinden zijn van familieleden van Martien Pettinga. Afbeeldingen van de rouwberichten zijn toegevoegd.

1. 'Anti-Kermisvergaderingen', *Ons Orgaan* 5 (sept. 1909) nr. 73, z.p.
2. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 11 (1 nov. 1916) nr. 159, z.p.

- Herdenking 40-jarig jubileum VEG Franeker, met weergave van 'historisch overzicht' van scriba L.IJ. Brouwers.
3. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 11 (1 dec. 1916) nr. 161, z.p.
In memoriam Afke van der Veen, 25 jaar oud. Gedateerd: Franeker, 16 nov. 1916.
 4. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 14 (14 nov. 1914) nr. 233, 110.
Verslag van de driedaagse conferentie, gehouden op dinsdag, woensdag en donderdag, 4, 5 en 6 nov. 1914. Voorgangers waren ds. W.D. Linthout te Dordrecht, ds. A. Winckel te Winschoten, ds. M. van der Vis te Oude Pekela en ds. L.M.J.S. Herfkens te Midlum.
 5. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 16 (1 okt. 1921) nr. 258, 83v.
Verslag van de tentcampagnes in de drie noordelijke provincies met medewerking van Joh. de Heer.
 6. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 19 (1 jan. 1924) nr. 285, 305.
Verslag van de inwijding van het lokaal bij de kerk na een opknopbeurt. Gedateerd: Franeker, 15 dec. 1923.
 7. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 21 (1 april 1926) nr. 312, 523.
Verslag van het initiatief om enkele ontmoetingsavonden te organiseren. Deze avonden kregen de afkorting 'o.m.a. of oma'.
 8. 'In memoriam', *Ons Orgaan* 21 (1 sept. 1926) nr. 317, 561-62.
In memoriam L.IJ. Brouwers. Brouwers was administrateur, scriba en organist. Hij was ook actief in het zondagsschoolwerk en directeur van een zangvereniging. Gedateerd: Franeker, 14 aug. 1926.
 9. 'In memoriam', *Ons Orgaan* 22 (1 febr. 1927) nr. 322, 605v.
In memoriam A.J. Post-van der Hucht, echtgenote van ds. G. Post. Gedateerd: Franeker, 18 jan. 1927.
 10. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 22 (15 dec. 1927) nr. 343, 769v.

- Verslag van het 40-jarig ambtsjubileum van ds. G. Post.
11. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 24 (15 jan. 1929) nr. 370, 21v.
 Verslag van het afscheid van ds. G. Post.
12. 'In memoriam', *Ons Orgaan* 25 (15 mei 1930) nr. 402, 100.
In memoriam diaken H. Oosterhagen, Kzn. Deze was ook actief in het zondagsschoolwerk en 'enkele jaren secretaris en daarna voorzitter van het Bestuur der School voor Chr. Nat. Ond.' Gedateerd: Franeker, 6 mei 1930.
13. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 25 (1 aug. 1930) nr. 407, 148.
 Verslag van een belijdenisdienst o.l.v. ds. A. Corstanje.
14. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 25 (15 febr. 1931) nr. 420, 42.
 Verslag van de driedaagse conferentie, gehouden op dinsdag, woensdag en donderdag, 3, 4 en 5 februari 1931. Voorgangers waren ds. G. Post te Apeldoorn, ds. D.W. Veldkamp te Leeuwarden, ds. G. de Jonge te Oude Bildtzijl en ds. J. Huizinga van Hengelo.
15. 'Het Noorden', *Ons Orgaan* 25 (1 sept. 1931) nr. 433, 165.
 Verslag van een vergadering van de noordelijke Vrije Evangelische Gemeenten met het oog op het organiseren van een 'zendingsdag'. Pettinga zou in de volgende jaren meermalen een uitvoerig verslag schrijven over deze dagen.
16. 'Het Noorden', *Ons Orgaan* 25 (1 nov. 1931) nr. 437, 206.
 Aankondiging van de Zendingsdag op 31 nov. 1931 te Groningen in het Militair Tehuis. Voorgangers waren br. J.F. van Strien, ds. P.B. Müller, ds. A. Corstanje, ds. J. Karelse, zendeling D. Rijkhoek, ds. D.W. Veldkamp, ds. G.J. de Jonge.
17. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 25 (1 febr. 1932) nr. 443, 30.
 Mededeling over een ziekenhuisopname van ds. A. Corstanje in het St. Bonifatiusgesticht te Leeuwarden.
18. 'Ter nagedachtenis van Ds. A. Corstanje', *Ons Orgaan* 25 (1 april 1932) nr. 447, 66-68.

In memoriam ds. A. Corstanje, 29 jaar oud.

19. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 25 (1 juli 1932) nr. 453, 129.
Mededeling over het beroep op ds. P. van Vliet te Amsterdam.
20. 'Verslag: Noorder Zendingsfeest' I, *Ons Orgaan* 25 (12 aug. 1932) nr. 456, 160v.
Verslag van het eerste zendingsfeest, dat uitging van de 'Noordelijke Bondsgemeenten'. Medewerking werd verleend door ds. D.W. Veldkamp te Leeuwarden, ds. J. Karelse te Veendam, br. J.F. van Strien te Groningen, Ds. M.J. Mooij te Winschoten, ds. L.M.J.S. Herfkens te Assen, Ph. Trostianetzky, 'zendeling onder Israël' te Rotterdam, en ds. G.H. de Jonge te Oude Bildtzijl.
21. 'Verslag: Noorder Zendingsfeest' II, *Ons Orgaan* 25 (26 aug. 1932) nr. 457, 169v.
Vervolg van het verslag van het eerste zendingsfeest.
22. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 28 (28 juli 1933) nr. 481, 145.
Mededeling over de aanvaarding van het beroep naar Franeker door kand. J. Verboom van Bath.
23. 'Het Zendingsfeest onzer Noordelijke Gemeenten' I, *Ons Orgaan* 28 (28 juli 1933) nr. 481, 146v.
Verslag van het 'tweede Noorder-Zendingsfeest'. Medewerking werd verleend door ds. G.H. de Jonge te Oude Bildtzijl, ds. J. van de Werfhorst te Veendam, P.W. Cohen, 'zendeling onder de Joden' te Amsterdam, ds. P.B. Müller te Nijverdal, br. J.F. van Strien te Groningen, en ds. D.W. Veldkamp te Leeuwarden.
24. 'Het Zendingsfeest onzer Noordelijke Gemeenten' II, *Ons Orgaan* 28 (11 aug. 1933) nr. 482, 151v.
Vervolg van het verslag van het tweede zendingsfeest.
25. 'Intrede van Ds. J. Verboom', *Ons Orgaan* 28 (6 okt. 1933) nr. 486, 191v.
Verslag van de intrede van ds. J. Verboom te Franeker.
26. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 29 (30 nov. 1934) nr. 516, 492.
Verslag van de driedaagse conferentie van 20-22 nov. 1934.

27. 'Br. J. v. d. VEEN †', *Ons Orgaan* 30 (4 okt. 1935) nr. 538, 192.
In memoriam ouderling Jac. van der Veen. Hij was onder meer twaalf jaar actief in het 'Zondagsschoolonderwijs'.
28. 'Conferentie Franeker', *Ons Orgaan* 30 (13 dec. 1935) nr. 543, 245.
 Verslag van de conferentie van 26-28 nov. 1935.
29. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 31 (13 maart 1936) nr. 549, 58.
 Mededeling over de aanschaf van een nieuw orgel.
30. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 31 (10 april 1936) nr. 551, 79.
 Herdenking van het 60-jarig jubileum van de VEG Franeker, waarbij tevens het nieuwe orgel in gebruik werd genomen
31. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 31 (24 april 1936) nr. 552, 86v.
 Verslag van een zendingsavond met enkele zendingszusters van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, die op Samosir werkten. Aanwezig waren de zusters Saar Siderius, Truus Jenken en Hetty Fokkema. De laatste was afkomstig uit de VEG Franeker. Zij werd op 19 april 1936 ingezegend voor haar werk op Samosir.
32. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 31 (4 dec. 1936) nr. 568, 248.
 Verslag van de conferentie, die in 1936 gehouden werd. Pettinga vermeldde geen data.
33. 'Noordelijke Landdag', *Ons Orgaan* 31 (4 juni 1937) nr. 581, 116v.
 Verslag van de 'Landdag voor Jeugd en Zending', die op Pinkstermaandag 1936 op het sportterrein achter 'Sonnenborgh' te Leeuwarden gehouden werd. Medewerking werd verleend door br. R. Postma te Leeuwarden, ds. A.M. Berkhoff te Groningen, ds. J. Verboom te Franeker, ds. J. v. d. Werfhorst te Veendam, ds. D.W. Veldkamp te Leeuwarden, en ds. G.H. de Jonge te Oudebildtzijl.
34. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 34 (1 mei 1940) nr. 653, 85v.

Verslag van het afscheid van ds. J. Verboom op 11 en 14 april 1940.

35. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 34 (15 juni 1940) nr. 655, 106.

Bericht over de situatie in de VEG Franeker na de bezetting door de Duitsers. Opgenomen in een serie van berichten uit diverse Vrije Evangelische Gemeenten. Gedateerd: 5 juni '40.

36. 'Uit Franeker', *Ons Orgaan* 34 (15 nov. 1940) nr. 665, 204v.

Herinneringsartikel over de Franeker periode van G. Post. Bij diens overlijden op 25 okt. 1940.

37. 'In alle dingen verzocht', *Ons Orgaan* 34 (1 juli 1941) nr. 680, 128.

Meditatie n.a.v. Hebr. 4:15.

38. 'Vrijheid en Gebondenheid', *Ons Orgaan* 34 (1 sept. 1941) nr. 684, 166v.

Meditatie n.a.v. 1 Cor. 4:4b. Die mij oordeelt, is de Heer.

39. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Ons Orgaan* 34 (15 dec. 1941) nr. 691, 231.

Oproep om maandbladen van andere gemeenten naar Franeker te sturen.

40. 'Overdenking', *Ons Orgaan* 35 (15 jan. 1942) nr. 693, 9.

Meditatie n.a.v. Klaagl. 3:23. Uwe goedertierenheden zijn allen morgen nieuw, Uwe trouw is groot.

Vanaf mei 1942 werd de uitgave van *Ons Orgaan* gestaakt vanwege de hoge drukkosten, die door maatregelen van de bezetter waren opgelegd. Er werd tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog een mededelingenblad uitgegeven dat de titel droeg:

Mededeelingen aan de leden der Vrije Evangelische Gemeenten (aangesloten bij den "Bond van Vr. Ev. Gem. in Nederland").

41. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Mededeelingen*, 10 jan. '43.

Verslag van de bevestiging en intrede van kand. H. Postma.

42. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Mededeelingen*, z.d. (na 20 febr. 1943).

In memoriam D. Magré. Magré was eerst diaken en van 1913-1937 ouderling. Op 27 dec. 1886 legde hij belijdenis van zijn geloof af. P. van Paassen was toen net predikant in Franeker. Magré was de schoonvader van M.P. Pettinga.

43. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Mededeelingen*, z.d. (voor 1 april 1943).
Dankwoord voor de steun die Franeker ontving in de periode voor de komst van Postma en na de moeilijk verlopen periode met A. Breet.
44. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Mededeelingen*, 1 dec. 1943.
Verslag van de driedaagse conferentie, gehouden op 9, 10 en 11 nov. 1943. Voorgangers waren ds. G. van Bruggen te Veendam, ds. T.H. Penninga te Oude Pekela en ds. D.W. Veldkamp te Leeuwarden.
45. 'Mededelingen vanuit Franeker', *Mededeelingen*, 1 febr. 1945 nr. 21. Overlijdensbericht.
In memoriam G. Pettinga. Aan het begin wordt geciteerd uit zijn laatste meditatie, die in het gemeenteblad van Franeker verscheen, n.a.v. Ps. 85:1a: 'Ook zal God het goede geven.'

Over M.P. Pettinga

- 'Mededelingen vanuit Winschoten', *Ons Orgaan* 17 (1 dec. 1922) nr. 272, 561-62.
Verslag van de opening van de Maranatha-School te Winschoten, met o.a. weergave van de toespraak van M.P. Pettinga, hoofd van de school.
- 'In Memoriam M.P. Pettinga', *Ons Orgaan* 23 (15 april 1928) nr. 351, 83-84.
Verslag van de afscheidsdienst en de begrafenis van M.P. Pettinga op Stille Zaterdag door W.S. Koopmans. In hetzelfde nummer verscheen een rouwadvertentie.

Rouwberichten

Ons Orgaan 23 (15 april
1928) nr. 351.

Heden ontsliep in zijn Heer en Heiland,
in den ouderdom van 33 jaren, onze geliefde
Man en Vader, Zoon en Broeder, Behuwd-
zoon en Behuwbroeder

Martinus Pieter Pettinga,

in leven Hoofd der
Maranatha-School te Winschoten.

Zalig zijn de reinen van hart,
want zij zullen God zien. . . .

WINSCHOTEN, 4 April 1928.

Namens de Familie:
R. PETTINGA-MAGRÉ.

In Jezus ontslapen onze
Iieve Moeder, Behuwd-
en Grootmoeder

Roelfien Niemeijer,

in den ouderdom van 75
jaar, sedert 1924 wed. van
Hinderikus Zwaving.

Groningen,
A. M. M. ZWAVING.
Amsterdam,
M. F. VERWAAL —
Zwaving.
A. C. VERWAAL.
Zuidlaren,
F. G. ZWAVING.
M. G. ZWAVING—Bos.
Groningen,
R. H. ZWAVING.
A. ZWAVING—Kreger.
Groningen,
R. ZWAVING.
Amstelveen,
H. E. SCHAAFSMA—
Zwaving.
K. SCHAAFSMA.
Winschoten,
F. ZWAVING.
En Kleinkinderen.

Winschoten, 15 Mrt. 1935.

Ons Orgaan 30 (22 maart 1935) nr. 524, 60.

Ons Orgaan 30 (14 juni 1935) nr. 530,
120.

In vollen vrede overleed heden, in de hope des eeuwigen levens, onze innig geliefde en zorgzame Moeder en Behuwdmoeder,

Martha Gerarda Pettinga,

wed. van N. L. PRINSEN,
in den ouderdom van
ruim 70 jaar.

De diepbedroefde
kinderen:

G. ALKEMA-PRINSEN.
S. ALKEMA.
M. PRINSEN.
T. PRINSEN-ALGERA.

Franeker, 30 Mei 1935.

Heden overleed te Leeuwarden, zacht en kalm, in haar Heer en Heiland, onze innig geliefde Vrouw, Moeder. Behuwd- en Grootmoeder

Elizabeth Cornelia Pettinga-van Paassen

in den ouderdom van 69 jaar.

Franeker, G. PETTINGA.
Winschoten, R. PETTINGA—Magré.
Zevenbergen, P. J. PETTINGA.
P. M. W. PETTINGA—IJsseling.
ELLIE, PAUL en MARTHA.

Franeker, 15 October 1938.

Ons Orgaan 32 (1 nov. 1938) nr. 617, 204.

